

KONCEPTI, TIPOLOGIJE I MJERENJE

Metodologija političkih nauka

TEME

- ❑ Važnost teorija i pojmova za naučno saznanje
- ❑ Karakteristike društvenih pojmova (konceptata)
- ❑ Korisni pojmovi, širina i tipologije
- ❑ Operacionalizacija
- ❑ Korišćenje indikatora u procesu mjerenja
- ❑ Skale mjerenja

- ❑ **Praktični primjeri**

ZAŠTO SU TEORIJE VAŽNE?

Teorije predstavljaju skup logički povezanih simbola koji daju objašnjenje o tome šta se dešava u neposrednom iskustvu.

- ❑ Predstavljaju **početak i kraj** svakog naučno-istraživačkog poduhvata
- ❑ Nude **objašnjenja** za politička dešavanja oko nas
- ❑ Daju jedan **pogled na društvenu stvarnost** na bazi kojeg krećemo u istraživanje
- ❑ Ne mogu biti istinite ili neistinite, već više ili manje **korisne**
- ❑ Ukazuju na **pravilnosti** u društvenom svijetu i ponašanju pojedinaca/grupa

ZAŠTO SU POJMOVI VAŽNI?

- ❑ Nauka o pojedinačnom ne postoji, moramo stvarnost dovesti na nivo **opštosti**
- ❑ Pojam/koncept predstavlja nešto opšte i nastaje kada se iz svijeta iskustva uzme jedna **klasa** pojava
- ❑ Osnovni element naučnog saznanja - **analitički alati** (njima mislimo o stvarnosti)
- ❑ Omogućavaju kreiranje **kompleksnih predstava** o društvenoj/političkoj realnosti – na osnovu odnosa među velikog broja pojmova

OD ČEGA SE KONCEPT SASTOJI?

Svaki pojam ima:

- ❑ **Termin** - riječ kojom je označen
- ❑ **Sadržaj** – ključne karakteristike
- ❑ **Obim** – klasu pojava koju obuhvata
- ❑ **Značenje**

Primjer: **politička participacija**

- "politička participacija"
- Sve manje ili više direktne aktivnosti koja građani pokušavaju uticati na političke rezultate
- Glasanje, članstvo u partiji, protesti, potpisivanje peticije...

ODNOS TEORIJE I POJMOVA (KONCEPATA)

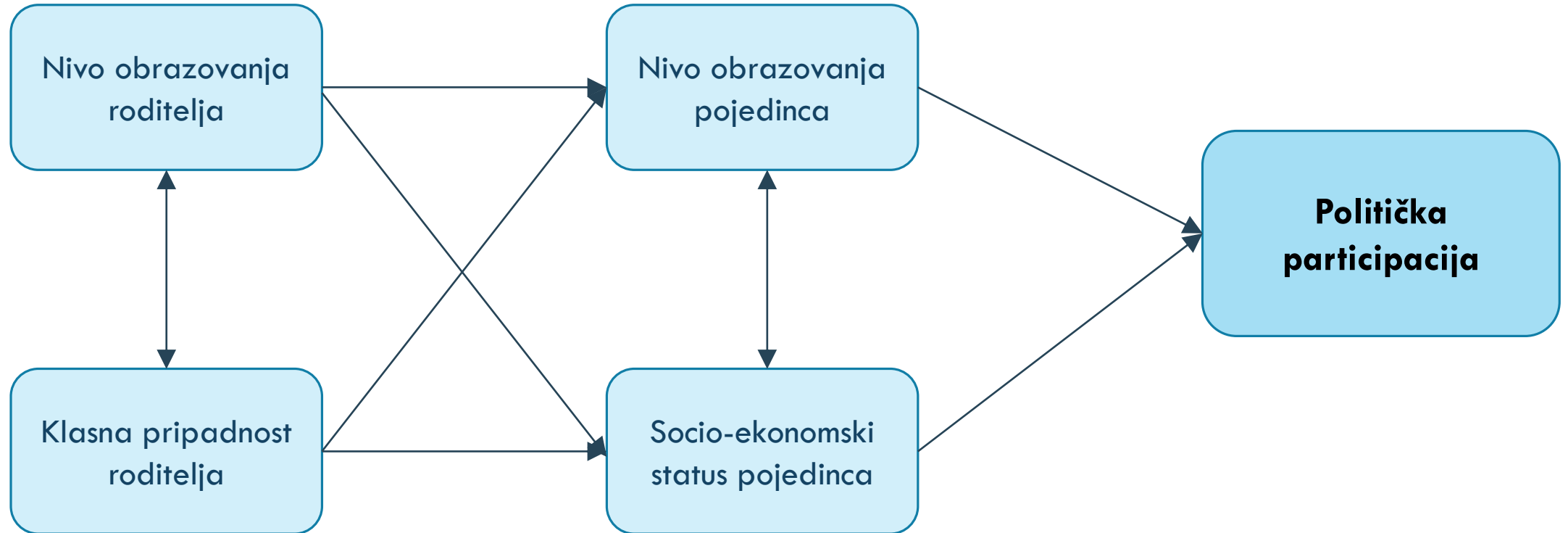
- ❑ Svaka teorija ima svoju **strukturu** - skup pojmova koji su povezani propozicijama
- ❑ **Osnovni elementi** teorija su pojmovi (koncepti) - oni nam omogućuju da se stvarnost dovede na nivo opštosti
- ❑ Svijet oko nas je apstraktan koji možemo "**otjelotvoriti**" isključivo pojmovima
- ❑ Organizovan svijet pojmova predstavlja **naučnu teoriju**
- ❑ Teorijski okvir za istraživanje baziran je na **definisanju ključnih pojmova** i određivanjem dimenzija pojmova
- ❑ Ako teorije počivaju na konceptima, i ako mogu biti više ili manje korisne, šta to čini jedan koncept "**korisnim**"?
- ❑ **Odnos pojmova** unutar teorije može imati različite oblike – npr. kauzalni i korelacioni

FORMIRANJE “KORISNIH” POJMOVA

Da bi pojam bio koristan mora ispunjavati više karakteristika:

- ❑ **Empirijski** po svom karakteru - mora se odnositi na set činjenica koje mogu biti predmetom posmatranja (ne nužno direktno!)
- ❑ **Precizan** - vrlo jasno naznačiti granice koncepta i set opservacija koji se određuju tim pojmom
- ❑ **Tranzitivan** – kapacitet da se nalazi u relaciji sa drugim pojmovima iste teorije

TEORIJA: VEZA MEĐU “KORISNIM” KONCEPTIMA

ŠIRINA POJMOVA

- ❑ Aboridžinski jezik "Dyirbal" - **Balan**
- "Žene, vatra, i opasne stvari"
- ❑ "Širina" koncepta određena je količinom zajedničkih karakteristika koje bi pripadnici iste kategorije trebali posjedovati
- ❑ Klasifikacije vs. Tipologije

ŠIRINA POJMOVA

- ❑ Aboridžinski jezik "Dyirbal" - *Balan* - "Žene, vatra, i opasne stvari"
- ❑ "Širina" konceptata određena je količinom zajedničkih karakteristika koje bi pripadnici iste kategorije trebali posjedovati
- ❑ Klasifikacije vs. Tipologije

Primjeri pojma "demokratije":

- **Definicija:** minimalna vs. maksimalna
- **Karakteristike:** slobodni i fer izbori vs. izbori + ljudska/politička prava + pravilo 4 izborna ciklusa
- **Kategorije:**

	Demokratski režim	Nedemokratski režim
Min.	Švedska, Crna Gora, SAD, Mađarska, Italija	Saudijska Arabija, Kuba
Maks.	Švedska, SAD, Italija	Crna Gora, Mađarska, Saudijska Arabija, Kuba

KONCEPTI I TIPOLOGIJE

- ❑ Funkcija tipologija kao analitičkih sredstava:
 - 1.) Formiranje i “prerada” koncepta kojim baratamo
 - 2.) Identifikovanje različitih dimenzija istog koncepta
 - 3.) Formiranje kategorija za klasifikaciju i mjerenje
- ❑ Konceptualne tipologije daju smisao pojmovima ukazujući na na poziciju u tipologiji
- ❑ Svaka “ćelija” odgovara zasebnom pojmu (karakteristici), iako je povezan sa ostalim konceptima u tipologiji
- ❑ Podložne promjeni skale mjerenja (nešto više kasnije...)

OD OPŠTEG KA SPECIFIČNOM: OPERACIONALIZACIJA

- ❑ Za empirijsko testiranje teorije nužno je pojmove **transformisati** u varijable
- ❑ Nijesu svi koncepti **jednako lako** svodljivi na jezik varijable
- ❑ Za svaki pojam moramo naći empirijske "predstavnike" – **indikatore**
- ❑ **Operacionalizacija**: proces definisanja načina mjerenja koncepata (društvenih fenomena) koje nije moguće direktno opservirati.
- ❑ **Zadatak** operacionalizacije jeste da apstraktne pojmove svedemo na empirijske **indikatore koji se mogu kvantifikovati**.
- ❑ Tri elementa procesa operacionalizacije: 1.) **Izbor indikatora** koji predstavljaju pojmove; 2.) **instrumentalizacija**; 3.) **mjerenje**

TRANSFORMACIJA POJMOVA U VARIJABLE

- ❑ **Varijabla:** pojava čija je vrijednost promjenljiva (varira)
- ❑ Da bi pojam bio **upotrebljiv** u naučne svrhe potrebno je da pojave koje opisuje imaju različite vrijednosti
- ❑ Priroda razlika među pojavama se može izraziti na više načina
- ❑ Diskretne vs. Kontinuirane razlike (varijacija)
- ❑ **Tipovi varijabli na osnovu načina mjerenja razlika među pojavama: nominalne, ordinalne, intervalne i racio varijable**

TRANSFORMACIJA POJMOVA U VARIJABLE

- ❑ Pojave u društvenim naukama su najčešće veoma **kompleksne**, dok su teorije apstraktne
- ❑ **Problem operacionalizacije**: pojave u političkom svijetu je teže posmatrati i prema tome kvantifikovati
- ❑ Mjerenje je **ključni element** istraživanja: omogućava nam da poredimo apstraktne koncepte na bazi vidljivih karakteristika koje smo odabrali kao važne
- ❑ Indikatori su “**empirijsko ogledalo**” – bez njih ne mogu se precizno reflektovati odnosi između pojmova u okviru iste teorije

KORIŠĆENJE INDIKATORA ZA MJERENJE

- ❑ U političkim nauka jedan indikator je rijetko dovoljan da iscrpi sve dimenzije jednog pojma
- ❑ Koncepti najčešće višeslojni i zahtijevaju da mjerenje reflektuje njihovu kompleksnost
- ❑ Ne postoje standardizovani koraci za određivanje važnosti posebnih dimenzija
- ❑ Teorija je jedini pouzdan vodič!

KORIŠĆENJE INDIKATORA ZA MJERENJE

- ❑ U političkim nauka jedan indikator je rijetko dovoljan da iscrpi sve dimenzije jednog pojma
- ❑ Koncepti najčešće višeslojni i zahtijevaju da mjerenje reflektuje njihovu kompleksnost
- ❑ Ne postoje standardizovani koraci za određivanje važnosti posebnih dimenzija
- ❑ Teorija je jedini pouzdan vodič!

SOCIO EKONOMSKI STATUS	SEI
1. Ukupan prihod svih članova domaćinstva	Prihod izražen intervalnom skalom u valuti
2. Obrazovanje	Broj završenih godina školovanja
3. Zanimanje	ISCO88 kodovi za zanimanja
4. Posjedovanje stambenog prostora koji je u porodičnom vlasništvu	Vlasnik vs. Nije vlasnik stambenog prostora
5. Površina stana/ kuće	Broj kvadratnih metara po članu domaćinstva
6. Broj članova domaćinstva	
7. Posjedovanje materijalnih dobara	Posjedovanje u dvovalentnom sistemu: ima-nema TV, auto, kompjuter, veš mašinu, bojler, mašinu za sušenje veša biblioteku, umetničke slike...
8. Upravljačka ovlašćenja	Dvovalentno: Ima-nema upravljačka ovlašćenja
	Broj ljudi nad kojima ima upravljačka ovlašćenja

PRECIZNOST INDIKATORA

- ❑ Nijesu svi indikatori jednako precizni - određuje se na osnovu **skale mjerenja**
- ❑ Od skale mjerenja zavisi i **tip analize** koju možemo usješno sprovesti (grafički prikaz takođe)
- ❑ **Transformacija** moguća samo u smjeru manje preciznosti – jednom neprecizno korišćen indikator nije moguće nakanadno "popraviti"

SKALE MJERENJA

Nominalne

Ordinalne

Intervalne

Racio (skale odnosa)

SKALE MJERENJA

Nominalne

Ordinalne

Intervalne

Racio (skale odnosa)

NOMINALNE SKALE

- ❑ Osnovniji način mjerenja – najmanje precizan
- ❑ Nominalne mjere predstavljaju uzajamno isključive kategorije
- ❑ Kategorije nije moguće rangirati na smislen način
- ❑ Razlika između kategorija se ne može izraziti numerički

NOMINALNE SKALE

- ❑ Osnovniji način mjerenja – najmanje precizan
- ❑ Nominalne mjere predstavljaju uzajamno isključive kategorije
- ❑ Kategorije nije moguće rangirati na smislen način
- ❑ Razlika između kategorija se ne može izraziti numerički

Primjeri nominalnih varijabli:

- **Boja očiju** (plave, zelena, braon...)
- **Religijska pripadnost** (Pravoslavac, Musliman, Jevrej...)
- **Partijsko opredijeljenje** (Demokrata, Republikanac...)
- **Pol ...**

ORDINALNE SKALE

- ❑ Preciznije od nominalnih varijabli
- ❑ Vrijednosti su uzajamno isključive
- ❑ Moguće ih je rangirati po veličini
- ❑ Na njima se može (pod određenim uslovima) vršiti numeričke operacije
- ❑ Razlika između kategorija iako jasna nije u potpunosti precizna

ORDINALNE SKALE

- ❑ Preciznije od nominalnih varijabli
- ❑ Vrijednosti su uzajamno isključive
- ❑ Moguće ih je rangirati po veličini
- ❑ Na njima se može (pod određenim uslovima) vršiti numeričke operacije
- ❑ Razlika između kategorija iako jasna nije u potpunosti precizna

Primjeri ordinalnih varijabli:

- **Religioznost** (pojedinač je nimalo, umjereno, veoma religiozan)
- **Ocjena učinka javnih politika** (U potpunosti negativno, umjereno negativno, umjereno pozitivno, u potpunosti pozitivno)
- **Stepen ekonomskog razvoja** (U potpunosti razvijene zemlje, zemlje u razvoju, zemlje neuspjele ekonomije...)
- **Praćenje političkih vijesti** (Nikad, uglavnom ne, povremeno, svakog dana)

INTERVALNE SKALE

- ❑ Najprecizniji način mjerenja
- ❑ Moguće precizno rangirati vrijednost i dodijeliti im numeričke vrijednosti
- ❑ Pogodne za statističku analizu
- ❑ Razlika između dvije uzastopne vrijednosti je precizno izražena i uvijek ista (ekvidistanca)
- ❑ Nula ("0") nema smisleno značenje

INTERVALNE SKALE

- Najprecizniji način mjerenja
- Moguće precizno rangirati vrijednost i dodijeliti im numeričke vrijednosti
- Pogodne za statističku analizu
- Razlika između dvije uzastopne vrijednosti je precizno izražena i uvijek ista (ekvidistanca)
- Nula ("0") nema smisleno značenje

Primjeri intervalnih varijabli:

- **Godine** (21, 35, 36, 92...)
- **Mjesečna primanja** (1000e, 576e, 577e...)
- **Ekonomski indikatori** (GDP, nivo pismenosti (%), stopa kriminala, inflacija...)
- **Vrijeme**
- **Temperatura**

VAŽNE NAPOMENE

- ❑ Razlika između intervalnih i racio skala – smisljena “0”
- ❑ Rijetke intervalne varijable na nivou pojedinaca
- ❑ Najčešće ordinalni svijet političkih nauka
- ❑ “Nužna” transformacija ordinalnih varijabli u intervalne

PRIMJER: OBRAZOVANJE

- Nominalno obrazovanje
- Ordinalno obrazovanje
- Intervalno obrazovanje

PRIMJER: OBRAZOVANJE

□ Nominalno obrazovanje

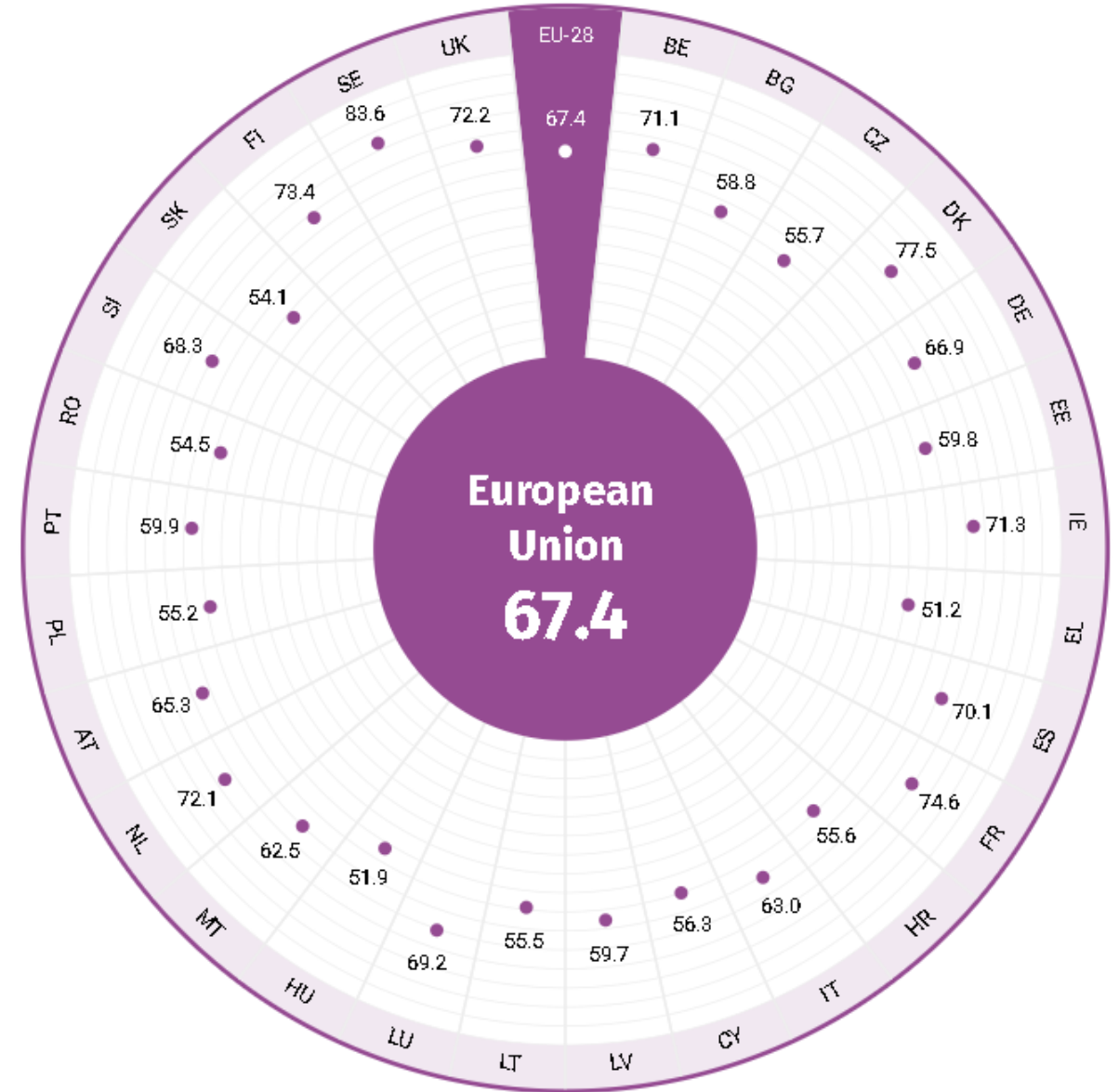
□ Ordinalno obrazovanje

□ Intervalno obrazovanje

- **Politikolog, biolog, programer...**
- **Osnovno obrazovanje, srednje, visoko (univerzitet)...**
- **Broj godina provedenih u obrazovanju**

PRAKTIČNI PRIMJER MJERENJA

INDEX RODNE RAVNOPRAVNOSTI:

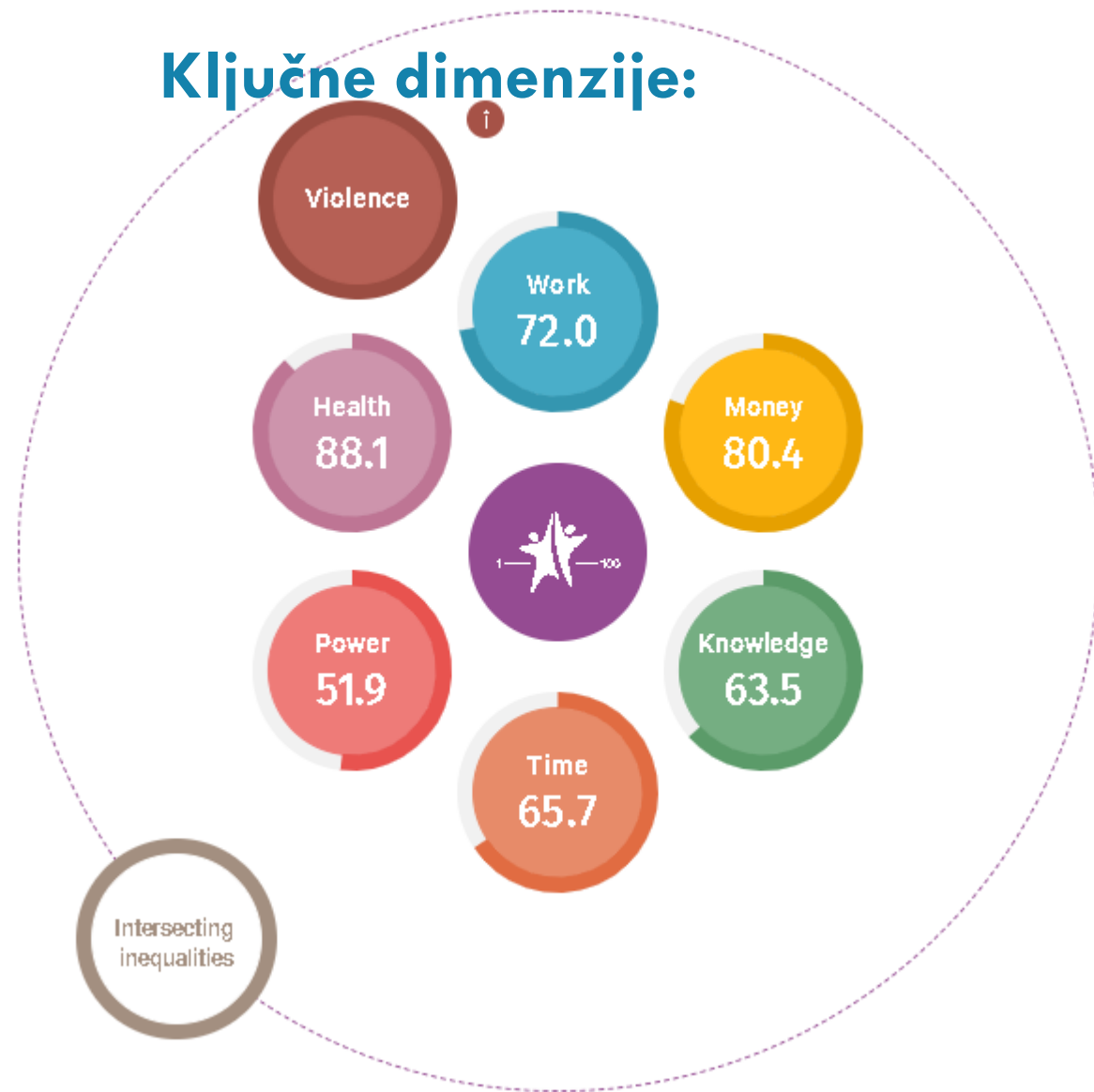
KONCEPTUALIZACIJA

- ❑ **Pojam:** Rodna ravnopravnost
- ❑ **Značenje:** Uživanje prava od strane pojedinca nije ni na koji način određeno pripadnošću određenom polu
- ❑ Višedimenzionalan koncept
- ❑ Indeks pokriva isključivo zemlje EU
- ❑ Ključne dimenzije:

KONCEPTUALIZACIJA

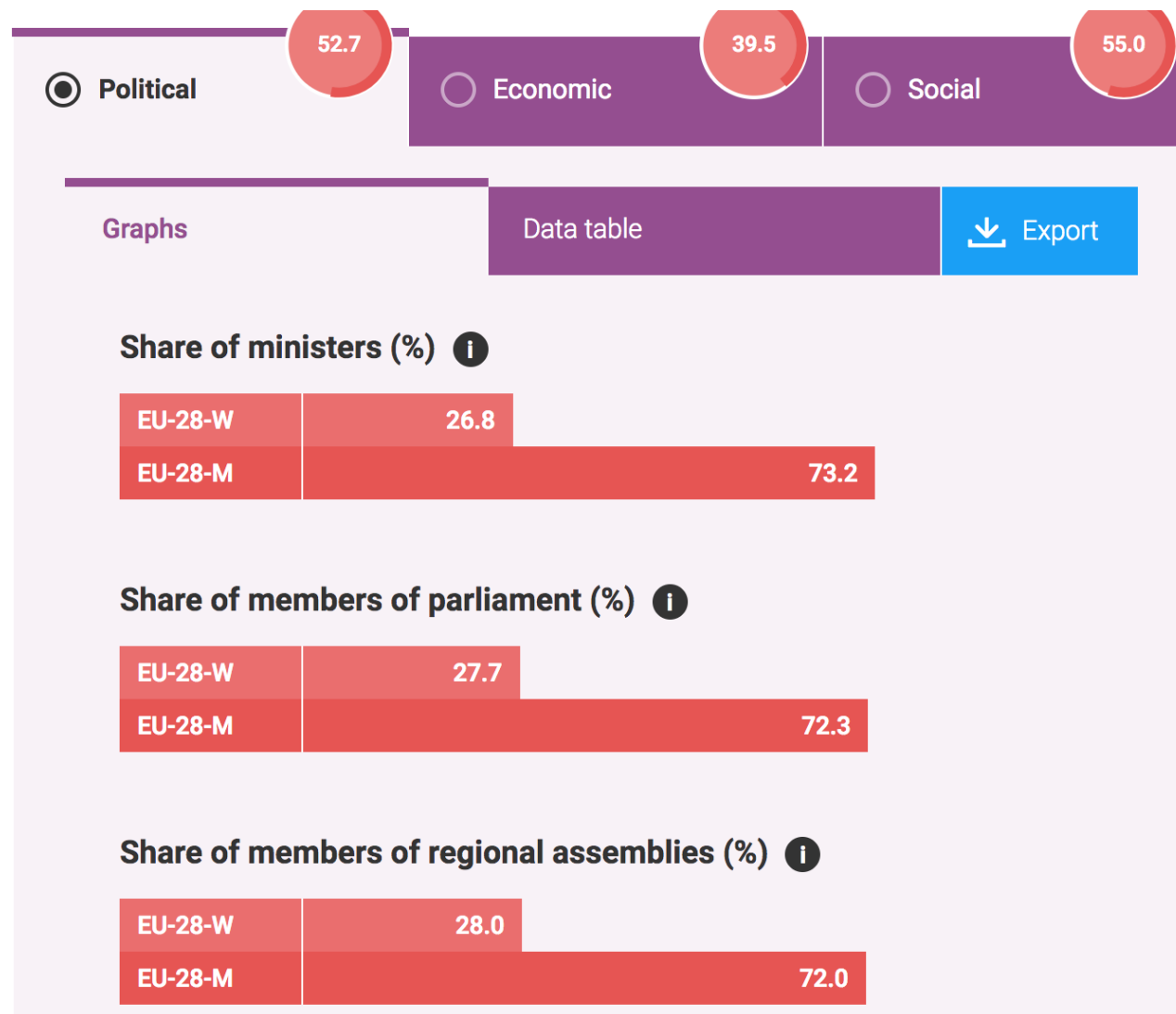
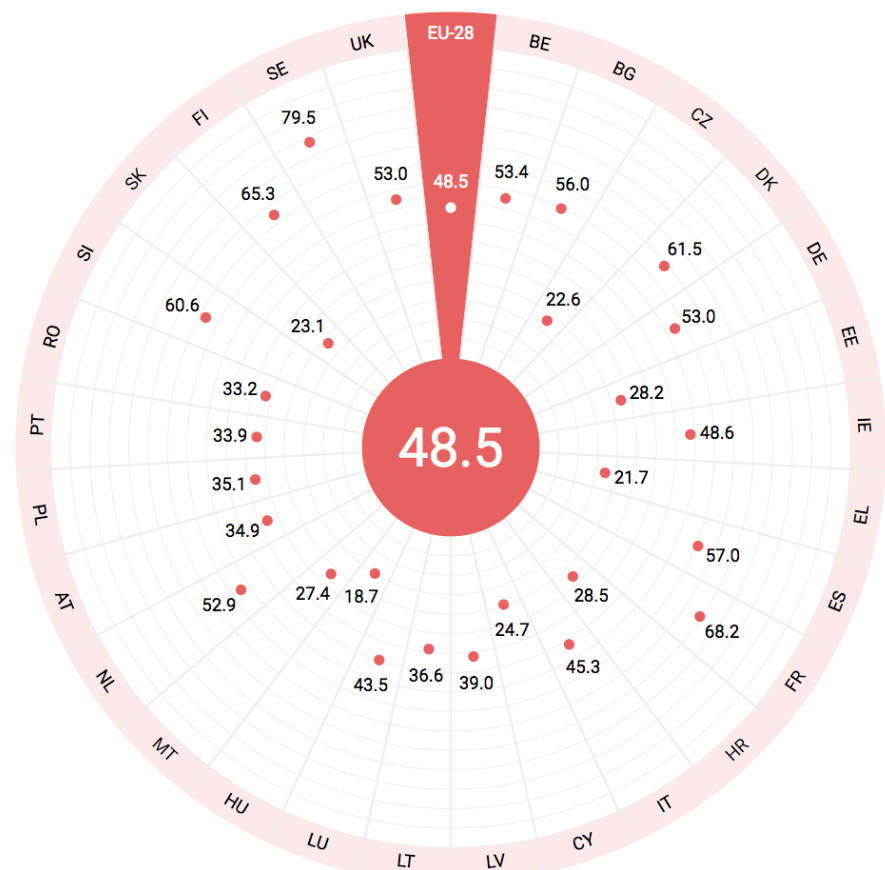
- ❑ **Pojam:** Rodna ravnopravnost
- ❑ **Značenje:** Uživati prava od strane pojedinca nije ni na koji način određeno pripadnošću određenom polu
- ❑ Višedimenzionalan koncept
- ❑ Indeks pokriva isključivo zemlje EU

Ključne dimenzije:

OPERACIONALIZACIJA DIMENZIJA “MOĆI”

« 2015 Index
/ Power in EU-28 ↑

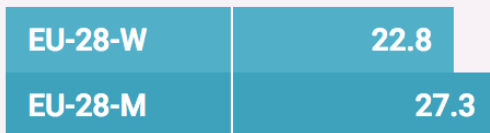

OPERACIONALIZACIJA DIMENZIJA “POSAO”

Employed people in education, human health and social work activities (%) ⓘ

Ability to take one hour or two off during working hours to take care of personal or family matters (%) ⓘ

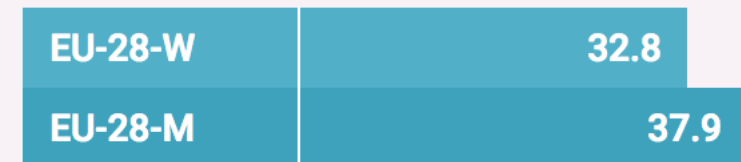
Career Prospects Index (points, 0-100) ⓘ

FTE employment rate (%) ⓘ

Duration of working life (years) ⓘ

PRIMJER KREATIVNOG MJERENJA

Tema: Kulturni obrasci u Austro-ugarskom carstvu

Ideja: Kvantitativno mjeriti dominantni likovni ukus tog vremena

Problem: Nedostatak podataka, nepostojanje “anketa”, sve interpretacije dolaze od historičara umjetnosti (subjektivne)

Nemoguća misija?

MATERIJALI

- ❑ Bešić, Miloš (2009), *Metodologija političkih nauka*, **STRANE**: 11, 20-25, 48-50, 59-66, 72-76, 84-85, 93-99, 101-102.
- ❑ Howard, Christopher (2017), *Thinking Like Political Scientist*, **STRANE**: 36-49.